

Nr 173

Av herr Lorentzon m. fl., om en samhällsägdd basindustri i Kalmar län.

Den näringspolitiska utvecklingen i Kalmar län liksom i andra delar av sydöstra Sverige uppvisar sedan länge negativa drag. Härtill har under de senare åren den successiva avvecklingen av varvsrörelsen i Oskarshamn i betydande grad bidragit. I och med att varvsrörelsen sommaren 1967 helt nedlades förstärktes den ogynnsamma tendensen. Situationen är nu den att flera hundra arbetare i Oskarshamn går arbetslösa eller befinner sig på beredskapsarbete, detta trots att många arbetare under tiden för varvets successiva avveckling sett sig nödsakade att lämna hemorten för att söka sin utkomst på annat håll. I länet som helhet fanns under december 1967 cirka 3 000 arbetslösa, inklusive dem som sysselsattes i beredskapsarbete eller var föremål för omskolning.

Den ogynnsamma näringsutvecklingen för Kalmar län — liksom för andra delar av sydöstra Sverige — har vid flera tillfällen uppmärksammats i riksdagen. Så t. ex. föreslog kommunistiska motionärer samhälleliga ingripanden för att eliminera skadeverkningarna av Jungnerkoncernens sätt att handlägga varvsfrågan. Oskarshamns stad hade på varvsledningens begäran ställt mark till förfogande för varvets utbyggnad och modernisering för uppskattningsvis 40 miljoner kronor. Längre dröjde det emellertid inte förrän Jungnerkoncernen beslöt det rakt motsatta, nämligen att successivt avveckla varvsrörelsen. Antalet årsanställda, som år 1960 uppgick till 1 400, reducerades därigenom till omkring 850 i december 1963. Avvecklingen har därefter fortsatt, dock så att det slutliga nedläggandet kom att äga rum något senare än som till en början förutsattes.

De lokala och statliga myndigheterna vidtog vissa åtgärder för att lindra den s. k. varvskrisens samhälleliga och sociala verkningar. Vid tidpunkten för riksdagens behandling av den kommunistiska motionen i ämnet (april 1964) hade Oskarshamns stad erhållit statligt stöd i form av statskommunala beredskapsarbeten för skapandet av nya industriområden. Vidare hade genom arbetsmarknadsstyrelsens medverkan några företag nylokaliserats till staden (i huvudsak dock endast s. k. låglöneföretag), varjämte några av de befintliga företagen sett sig i stånd att utvidga verksamheten. Dessutom förflyttades Jungners huvudkontor till Oskarshamn med hjälp av statsbidrag. Dessa åtgärder lättade givetvis situationen i inte oväsentlig grad, men det bör dock erinras bl. a., att många varvsarbetare redan dessförinnan sett sig nödsakade att bryta upp från sin bosättningsort och i många fall även att lämna sitt egentliga yrke.

Arbetsmarknadsstyrelsen fann denna ”brandkårsutryckning” effektiv och resultatrik inte blott för stunden. Styrelsen bedömde nämligen möjligheterna att ”lösa

de framtida problemen som goda". Bankoutslottets talesman anslöt sig till denna optimistiska syn när första kammaren behandlade den kommunistiska motionen. Han yttrade att "sysselsättningen bedöms (därför) på längre sikt kunna upprätthållas ganska väl i Oskarshamn". Bankoutslottet förklarade i sitt utlåtande (nr 16 år 1964) att "här föreligger en god illustration till vad som i dylika fall kan uppnås genom en aktiv arbetsmarknadspolitik". Utslottet poängterade vidare, att åtgärderna "har inriktats på att icke blott lösa de individuella problem som driftsinskränkningen skapat utan också förebygga en från lokaliseringssynpunkt olycklig bortflyttning från regionen av friställd personal jämte familjemedlemmar".

Att det sistnämnda syftet beklagligtvis inte kunnat uppnås återspeglas i att den sedan länge registrerade årliga nettoutflyttningen från stadens grannkommuner fortsatt samt i att befolkningstalet för Oskarshamn minskade under år 1967. De kommunistiska motionärerna i frågan ville självfallet inte bestrida, att de mångmiljonutgifter som Oskarshamns stad och staten påtagit sig för att i viss utsträckning eliminera de samhällliga och sociala skadeverkningarna av varvsnedläggningen haft en icke obetydlig effekt för Oskarshamn och därmed även för länet i övrigt. Men det kunde befaras att de gynnsamma verkningarna inte blev tillräckligt djupgående eller varaktiga och att de därför inte var ägnade att på önskvärt sätt stimulera en näringsuppryckning i oskarshamnsområdet som helhet. Den senaste tidens starkt ökade svårigheter i bl. a. Oskarshamn i fråga om sysselsättningen torde bestyrka riktigheten i denna bedömning, svårigheter som under år 1967 markerats av produktionsminskning även i de företag som strax efter "varvskrisen" kunde öka sin produktion.

Vi betvivlar att en varaktig uppryckning för Oskarshamn i näringslivsavseende skall kunna säkras enbart genom punktvisa ingripanden i form av samhälleligt stöd åt privat företagande. Vidare anser vi att en lösning av Oskarshamns näringspolitiska fråga inte är en angelägenhet bara för staden. Vi hävdar att det krävs samhälleliga ingripanden av helt annat slag än hittills för att motverka återkommande kris-situationer och för att bryta den ogynnsamma utvecklingstendensen inom stora delar av sydostområdet.

Vad Kalmar län beträffar har en ofördelaktig befolkningsutveckling förekommit sedan länge. Nettoutflyttningen från länet var åren 1930—1961 cirka 25 000 personer, varjämte en betydande nettoutflyttning ägt rum även under de senaste åren. Orsaken är delvis de successivt försämrade kommunikationerna men framför allt att kortsiktiga privata vinstintressen utan beaktande av de samhällliga och sociala behoven fått fälla avgörandet. På skuldkontot får likaså uppföras bristande statlig förebyggande aktivitet. Allra mest oroande i fråga om utflyttningen är, att det framför allt är de unga som ser sig nödsakade att bryta upp. Procenten yrkesverksamma är låg i förhållande till flertalet län i landet, vilket avspeglar bristen på lämpliga arbetstillfällen inom räckhåll.

Ensidigheten i industrialiseringen är inom många områden av länet starkt påtagbar, vilket torde i viss mån bära skulden för att lönerna för manliga industriarbetare inom länet är i genomsnitt 3 000—5 000 kronor lägre än i Stockholm. Bristen på

betydande basindustrier är påfallande. Sedan Oskarshamns varv nedlagts existerar inom Kalmar län ingen industri som når upp till 1 000 anställda. De förhållanden som här i grova drag illustrerats är likartade inom flertalet regioner i sydöstra Sverige. Dessa områden har i betydande utsträckning berövats möjligheterna att utnyttja de befintliga förutsättningarna för ett i industriellt, kommersiellt, socialt och kulturellt avseende högaktivt liv.

Att till stora samhällliga kostnader stödja privatföretagsamhet som av ena eller andra orsaken inte finner med sina enskilda intressen förenligt att utan statlig hjälp fortsätta verksamheten i den dittillsvarande formen eller på den tidigare platsen kan enligt vår uppfattning inte få vara det primära i en lokaliseringspolitik. Det riktigaste är givetvis en ändamålsenlig och statligt styrd lokaliseringspolitik som inbegriper nyetablering av samhällliga företag där detta befinner sig ur allmän intressesynpunkt angeläget. Detta sistnämnda är vad vi bedömer som oundgängligt i förevarande fall, därest fortsatta sociala skadeverkningar, samhällliga förluster och regional förtvining skall undvikas.

Som vi antytt var varvsrörelsens existens inte en fråga enbart för Oskarshamn utan också för stadens grannkommuner och i viss utsträckning för länet i dess helhet. Samma vida betydelse har det att industrifrågan för Oskarshamn nu varaktigt och genomgripande löses. Vad som behövs är i första hand en livgivande basindustri, som kan dra med sig annan näringsaktivitet. Vem skapar sådan basindustri inom området? Av allt att döma inte privatbolagen. Tvärtom har de ju genomfört reduktioner, bl. a. nedlagt varvet. Staten borde ha kraft och makt att — eventuellt i samverkan med kooperativa företag och med kommuner — skapa sådan basindustri och därmed förebygga fortsatt osäkerhet och fortsatta kriser för denna mycket viktiga del av landet, vilken genom förstärkt handelspolitisk aktivitet även kunde erhålla näringsmässig stimulans genom vidgad handel med länderna på andra sidan Östersjön.

Oskarshamns stad har nedlagt stora kostnader på iordningställande av industri- och varvsmark och har därjämte numera förvärvat varvsområdet. Dessa yttre förutsättningar för etablerande av en stor samhälllig basindustri i Oskarshamn är således för handen. Angelägenheten av ett sådant engagemang torde ha illustrerats tillräckligt av de markanta svårigheter i näringslivsavseende som området gång efter annan hamnar i och som inte minst under det senaste året gett sig till känna.

Med stöd av det anförda föreslås,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning med sikte på anläggande av samhälllig basindustri i Kalmar län, förslagsvis Oskarshamn, i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm i januari 1968

Axel Jansson (vpk)

Eivor Marklund (vpk)

Gustav Lorentzon (vpk)

Gunvor Ryding (vpk)